

Inhoud

Inleiding

Het beste van Noord-Spanje.....	6
De noordelijke koninkrijken van Spanje.....	19
De bevolking.....	21

Geschiedenis & Karakteristieken

Belangrijke data.....	28
Van rotskunstenaars tot Columbus 🔍 Het Roelandlied.....	33 36
De Gouden Eeuw.....	41
Van burgeroorlog tot autonomie.....	47
Volken binnen een staat.....	55
De Noord-Spaanse keuken.....	61
Wijn.....	67
🍷 Cider, een paradijselijk drankje	72
Het industriële erfgoed.....	75
De visserij.....	81
De pelgrimsroute naar Santiago de Compostela.....	87
Architectuur.....	93
Fiësta's.....	99
Het stierenrennen.....	105
Buitenactiviteiten.....	111
🍷 Sporten waar de Basken van houden.....	116
De flora en fauna.....	119

Reizen door Noord-Spanje

Inleiding.....	135
🇪🇸 De Oostelijke en Centrale Pyreneeën.....	139
🔍 Wandeling van kust tot kust	153
🇳🇻 Navarra.....	155
🇵🇪 La Rioja.....	169
🇧🇪 Baskenland.....	179
🔍 Guernica.....	184
🏛️ Het Guggenheim in Bilbao.....	196
🇪🇸 Cantabrië.....	199
🇪🇸 Picos de Europa.....	211
🇪🇸 Asturië.....	219
🏛️ Ambachten en musea op het platteland.....	230
🇪🇸 Castilië en León.....	233
🏛️ Graanschuren in verschillende stijlen.....	252
🇪🇸 Galicië.....	255

Reisinformatie

Vervoer	272
Praktische informatie	275
Taal	281
Lezenswaard	286

Voor een volledige inhoudsopgave van de Reisinformatie zie pagina 271.

Fotoverantwoording	287
Colofon	288
Index	289

Kaarten

Centraal- en Noord-Spanje	136
De Pyreneeën	140
Pamplona	156
Navarra	158
La Rioja	170
Bilbao	180
País Vasco	182
San Sebastián	188
Vitoria	192
Santander	200
Canabrië	202
Picos de Europa	212
Asturië	220
Burgos	234
Castilië en León	238
León	244
Santiago de Compostela	256
Galië	258
A Coruña	268

Voorflap

De nationale parken van
Noord-Spanje

Achterflap

Centraal- en Noord-Spanje
en San Sebastián

HET BESTE VAN NOORD-SPANJE: TOPBEZIENSWAARDIGHEDEN

△ **Bilbao en het Museo Guggenheim Bilbao.** Het futuristische, met titaan beklede museum naar een ontwerp van Frank Gehry beheerst de rivieroever in de opwindende Baskische stad Bilbao, die zichzelf een reputatie heeft bezorgd van levendig centrum van kunst, cultuur en het goede leven. *Zie blz. 180.*

▽ **San Sebastián.** De statigste badplaats van Spanje pronkt met een breed strand aan een hoefijzer-vormige baai, met aan de ene kant een kasteel en aan de andere een amusementspark. *Zie blz. 187.*

△ **Santiago de Compostela.** Jaarlijks maken duizenden pelgrims een lange wandeltocht door Noord-Spanje naar deze prachtige stad. De harmonieuze verzameling historische gebouwen rond de barokke façade van de kathedraal zal niemand teleurstellen. *Zie blz. 255.*

△ **Picos de Europa.** Vanaf de noordkust kunt u heel goed een dagtocht maken naar dit aantrekkelijke gebergte. Maak een autorit of een wandeling door het spectaculaire landschap, dat een habitat is voor tal van vlinders en bloemen. *Zie blz. 211.*

△ **Santillana del Mar.** Het middeleeuwse Santillana wordt wel 'de mooiste plaats van Spanje' genoemd en het lijkt dan ook wel of de tijd er geen vat op heeft gehad. Het is een genot om hier al wandelend de sfeer op te snuiven. *Zie blz. 202.*

▷ **Preromaanse kerken van Asturië.** In het groene landschap van Asturië staan tal van prachtige oude kerken die naast traditionele bouwelementen ook heel eigen kenmerken hebben. Deze juweeltjes zijn stuk voor stuk een bezoek meer dan waard. *Zie blz. 222.*

◁ **Fiesta de San Fermín, Pamplona.** Tijdens deze beroemde fiësta worden te

midden van een mensenmenigte stieren door de smalle straatjes gejaagd; ook wie veilig staat zal de adrenaline voelen stromen. *Zie blz. 105.*

△ **Kathedraal van Burgos.** De eerste gotische kathedraal van Spanje getuigt van de macht van de Castiliaanse koningen. Hoogtepunten zijn de stervormige lantaarn en de grafombe van veroveraar El Cid. *Zie blz. 235.*

△ **Het Parque Nacional de Ordesa y Monte Perdido in de Pyreneeën.** Spectaculaire trektochten en steile bergwanden lokken wandelaars en klimmers naar dit nationale park, dat zich uitstrekt tot in Frankrijk. Ook voor minder actieve bezoekers valt hier overigens voldoende te genieten. *Zie blz. 149.*

▽ **Monasterio de San Juan de la Peña.** Dit romaanse klooster is onder overhangende rotsen op een afgelegen plek in de bergen gebouwd. De heilige graal zou hier enige tijd zijn bewaard. *Zie blz. 150.*

HET BESTE VAN NOORD-SPANJE: ANDERE HOOGTEPUNTEN

DE MOOISTE PLAATSEN EN DORPEN

Covarrubias. Dit plaatsje aan de rivier de Arlanza pronkt met een mooie verzameling vakwerkhuizen rond een even zo fraaie kerk. *Zie blz. 241.*

Laguardia. In deze middeleeuwse plaats zijn de restanten van de stadsmuren en een 14e-eeuws portaal de hoogtepunten. *Zie blz. 194.*

Besalú. In de middeleeuwse kern van Besalú zijn onder andere een brug met een stadspoort

en een joods badhuis bewaard gebleven. *Zie blz. 140.*

Alquézar. Mooi gerestaureerd dorpje uit de Middeleeuwen met een 11e-eeuwse kerk in de woeste Sierra de Guara in Aragón. *Zie blz. 152.*

Anciles. Prachtig gerestaureerd dorp met stenen boerderijen en nauwe straatjes aan het eind van een bochtige weg vanuit Benasque. *Zie blz. 148.*

Het schilderachtige Alquézar.

De middeleeuwse brug in Besalú.

DE MOOISTE KASTELEN

Olite. Sprookjesachtig kasteel dat in de 15e eeuw onder Karel de Goede is gebouwd. Binnen zijn decoraties in *mudéjar*-stijl aangebracht. *Zie blz. 161.*

Loarre. Dit romaanse kasteel staat op een prachtige locatie in de uitlopers van de Pyreneeën en ziet uit over het laagland van Aragón. *Zie blz. 152.*

Javier. In dit kasteel werd San Francisco Javier geboren, de beschermheilige van Navarra. Het is een mooi complex van drie gebouwen, waaronder een kerk. *Zie blz. 166.*

Monterrei. Dit kasteel annex paleis staat op een heuvel en is een van de best bewaard gebleven kastelen in Galicië. *Zie blz. 261.*

Het Castillo de Loarre.

Schildering in de replica van de Cueva de Altamira.

DE MOOISTE GROTTEN

Altamira. Voor een kijkje in de echte 'Sixtijnse Kapel uit de steentijd' hebt u enig geluk nodig, maar in het museum vindt u een uitstekende replica. *Zie blz. 203.*

Tito Bustillo. Maximaal 150 bezoekers per dag worden toegelaten tot de prachtige prehistorische schilderijen in deze grot. *Zie blz. 229.*

Valporquero. Dit uitgestrekte stelsel van kalksteengrotten in het noorden van León biedt

fraai verlichte formaties van stalactieten en stalagmieten. *Zie blz. 248.*

Covadonga. In deze grot aan de rand van de Picos de Europa bevindt zich een heiligdom voor de Heilige Maagd. *Zie blz. 214.*

Zugarramurdi. Aan het begin van de 17e eeuw zou er in de vlak bij de Franse grens gelegen Cueva de las Brujas aan hekserij zijn gedaan. *Zie blz. 164.*

DE MOOISTE KUSTPLAATSEN

Cadaqués. Charmant dorp met wit geschilderde huizen dat in het noorden van de Costa Brava aan de Middellandse Zee ligt. *Zie blz. 139.*

Castro Urdiales. Bij de aantrekkelijke haven met vissersboten staan een opvallende gotische kerk en de ruïne van een tempelierskasteel. *Zie blz. 209.*

Hondarribia. Oud Baskisch plaatsje aan de monding van de Bidasoa met onder andere een 10e-eeuws kasteel en een 15-eeuwse stadspoort. *Zie blz. 190.*

Costa Verde. Langs de 'Groene Kust' van Asturië zijn verschillende mooie haven- en badplaatsen te vinden, waaronder Luarca en Cudillero. *Zie blz. 226.*

De kloostergang van het Santo Domingo de Silos.

DE MOOISTE KERKEN EN KLOOSTERS

Vall de Boí. In dit afgelegen dal in de Catalaanse Pyreneeën staat een verbluffende verzameling romaanse kerken, elk met een hoge, ranke klokkentoren. *Zie blz. 147.*

Monasterio de Santo Domingo de Silos. De gregoriaanse zang van de monniken is een van de hoogtepunten in dit klooster, dat ook een centrum is voor studie van het mozarabische tijdperk. *Zie blz. 242.*

Monasterio de Suso. Dit klooster is in een combinatie van romaanse

en mozarabische stijl gebouwd en voor een deel in de rotsen uitgehouwen. *Zie blz. 174.*

Panteón de los Reyes, León. De prachtige 12e-eeuwse fresco's in het koninklijke pantheon verbeelden taferelen uit zowel het religieuze als het dagelijkse leven in de Middeleeuwen. *Zie blz. 247.*

Kathedraal van León. Het licht in dit godshuis valt door 125 grote glas-in-loodramen, waarvan de oudste uit de 13e eeuw dateren. *Zie blz. 246.*

De mooie kustplaats Cudillero.

Wijngaarden in de herfst, La Rioja.

In de Bardenas Reales, Navarra.

DE BESTE WIJNBOUWGBIEDEN

Empordà. De wijnmakers in deze streek in het noorden van Catalonië hebben een route langs de wijnhuizen uitgestippeld. *Zie blz. 71.*

La Rioja. Ook in hét wijnbouwgebied van Spanje kan natuurlijk een wijnroute worden gereden. Enkele wijnboeren hebben bijzondere gebouwen laten neerzetten. *Zie blz. 171.*

Valle del Miño. Ribadavia en Pazos de Areiteiro zijn twee pittoreske winddorpen in de vallei van de Río Miño. Het wijnlokaal van het Museo Etnológico experimenteert met nieuwe wijnen. *Zie blz. 263.*

Baskische kust. De minder bekende witte *txakoli* is een typisch Baskische wijn en kan het best worden geproefd in Getaria. *Zie blz. 186.*

DE MOOISTE LANDSCHAPPEN

Parc Nacional d'Aigüestortes. De meren, bossen en watervallen van dit nationale park zijn het leefgebied van onder andere arenden en otters. *Zie blz. 145.*

Bardenas Reales. Aan het eind van de verharde weg ligt een woestijn met overal imposante, door erosie ontstane rotsformaties. *Zie blz. 162.*

Islas Cíes. Voor een kijkje op deze Atlantische archipel - nationaal park en vogelreservaat - moet u de boot vanuit Vigo of Baiona nemen. *Zie blz. 266.*

Canyon van de Sil, Galicië. Er zijn heel veel prachtige canyons in het noorden van Spanje, maar deze is een van de mooiste en langste. *Zie blz. 261.*

Het Estany Negre in het Parc Nacional d'Aigüestortes.

DE BESTE MUSEA

Museo de la Minería, El Entrego. In deze voormalige kolenmijn wordt het zware bestaan van de Asturische mijnwerker belicht. *Zie blz. 229.*

Museo de la Evolución Humana, Burgos. Het verhaal van de evolutie van de mens aan de hand van revolutionaire vondsten in de Sierra de Atapuerca. *Zie blz. 237.*

Museo de la Sidra, Nava. In dit museum kunt u

meer te weten komen over het productieproces van cider, het favoriete drankje in een groot deel van Noord-Spanje. *Zie blz. 228.*

Teatre-Museu Dalí, Figueres. De excentrieke, surrealistische kunstschilder Salvador Dalí is verantwoordelijk voor dit absurdistische museum, dat evenzeer vermakelijk als verbluffend is - en uniek is het zéker! *Zie blz. 140.*

De Mae West-kamer in het Teatre-Museu Dalí.

San Sebastián staat bekend om de pintxos.

DE BESTE STEDEN OM TAPAS TE ETEN

San Sebastián. Deze stad staat bekend om de tapas, die hier *pintxos* worden genoemd. Calle 31 de Agosto is een goed begin. *Zie blz. 187.*

Logroño. De riojahoofdstad zou de grootste concentratie tapasbars van Spanje hebben. Vooral Calle del Laurel en Calle San Juan zijn interessant. *Zie blz. 170.*

León. Bij een drankje krijgt u hier gratis tapas geserveerd. Begin in de

Barrio Húmedo en ga vervolgens naar de Barrio Romántico. *Zie blz. 245.*

Vigo. In deze havenstad ligt de nadruk op vis en andere zeevruchten. In Calle Bouzas kunt u het best terecht. *Zie blz. 266.*

Bilbao. In de hele stad zijn *pintxo*-bars te vinden. De binnenstad is populair, maar probeer ook eens Calle Ledesma, Calle Diputación en Calle Poza. *Zie blz. 180.*

BESTE STOPS OP WEG NAAR SANTIAGO

Orreaga/Roncesvalles. Dit plaatsje bij een bergpas aan de Franse grens is het beginpunt van de bedevaartstocht door Spanje. *Zie blz. 164.*

Puente la Reina. De twee belangrijkste pelgrimsroutes komen hier samen bij een fotogenieke brug. Ten oosten van de plaats staat de mysterieuze Iglesia de Santa María de Eunate. *Zie blz. 159.*

Santo Domingo de la Calzada. In de kathedraal

bevinden zich een levende kip en haan ter herinnering aan een plaatselijk mirakel. *Zie blz. 173.*

Estella. Bijzondere kerken en een koninklijk paleis trekken bezoekers naar dit stadje aan een bocht in de Río Ega. *Zie blz. 160.*

Astorga. Het bisschoppelijk paleis in deze plaats is een ontwerp van de Catalaanse architect Antoni Gaudí. *Zie blz. 248.*

Het bisschoppelijk paleis in Astorga.

DE BEVOLKING

De identiteit van de bevolking van Noord-Spanje is een complex product van geschiedenis, taal en grondgebied in interactie met de moderne wereld.

Rijd van Hendaye in de zuidwesthoek van Frankrijk over de brug naar Irún in Baskenland, steek in Portugal de Río Miño over naar Tui in Galicië, neem in Zuidoost-Frankrijk de weg van Cerbere naar Portbou in Catalonië of reis via Groot-Brittannië met de veerboot naar Santander in Cantabrië en één ding is zeker: bij elk van deze tochten belandt u in een totaal ander Noord-Spanje. De taal is anders, de winkels en bars zijn anders en de levensstijl van de mensen is anders. Nu biedt dit niet meer dan de meest oppervlakkige informatie over de inwoners van Noord-Spanje. Voor een beter begrip van hun denkbeelden en drijfveren is het noodzakelijk om vier vragen tegelijk te beantwoorden. Wat maakt de Spanjaarden Spaans? In welke opzichten verschillen de mensen in Noord-Spanje van die in de rest van het land? In welke opzichten verschillen de mensen in Noord-Spanje van elkaar? Hoe ontwikkelt de samenleving van Noord-Spanje zich?

Spaans

Spaans zijn betekent vanzelfsprekend leven in een bepaalde eenheid van politieke geografie die nagenoeg correspondeert met een gebied van fysieke geografie. Spanje wordt aan drie kanten begrensd door zee en in het noordoosten door de Pyreneeën - duidelijker scheidslijnen zijn haast niet mogelijk. Alleen de grens met Portugal is deels het resultaat van rivaliteit en onderhandeling in plaats van topografie.

De huidige Spaanse staat is het uitvloeisel van golven van unificatie door de eeuwen heen, niet altijd met instemming van de bevolking. De gedeelde hoofdstad en zetel van de centrale overheid is Madrid, hoewel Barcelona veel functies van een tweede hoofdstad uitoefent; zo zijn de hoofdkantoren van de massamedia er gevestigd.

Baskische muzikanten in Irún.

De mensen zijn dus verbonden door een gemeenschappelijke geografie, geschiedenis en politiek, maar de belangrijkste band tussen hen is de lingua franca Castiliaans, bij ons aangeduid als Spaans, die de cultuur van het land heeft gevormd.

Een ander gemeenschappelijk kenmerk is de religie, wat - enkele uitzonderingen daargelaten - neerkomt op het rooms-katholicisme. Niet iedereen gelooft en de kerken worden nauwelijks bezocht, maar de Kerk heeft nog altijd grote invloed op de maatschappij. Het leven is doortrokken van het catholicisme, wat tot uitdrukking komt in voornamen, de namen van straten en pleinen, en talloze gezegden en grappen. Religie bepaalt ook de structuur van de kalender:

HET ROELANDSLIED

Het verhaal van Roeland, gebaseerd op een van de grote tragedies die zich hebben afgespeeld in de Pyreneeën, wordt al eeuwenlang overgeleverd in Europa.

Acht fasen uit het Roelandslied op één afbeelding.

De Frankische held Roeland, graaf van de Bretonse mark, vond samen met de hele achterhoede van het leger van Karel de Grote de dood toen ze in 778 bij Roncesvalles, ten noorden van Pamplona, werden aangevallen door Basken. Het enige historische bewijs voor het bestaan van Roeland bestaat uit niet meer dan één regel die de Frankische geleerde Einhard in zijn 9e-eeuwse biografie van Karel de Grote aan hem heeft gewijd. Einhard maakt melding van Hruodlandus, de Frankische naam van Roeland, en van zijn positie en dood tijdens de slag in de Pyreneeën. Volgens de 12e-eeuwse historicus Wace bezong de Normandische troubadour en strijder Taillefer de heldendaden van Roeland terwijl hij het Normandische leger in de Slag bij Hastings (1066) aanvoerde.

Het *Chanson de Roland*, een van de vroegste voorbeelden van Franse literatuur, is in assonerend rijm geschreven en bestaat uit een compilatie van fragmenten die zijn ontleend aan zowel de mondelinge

als de schriftelijke overlevering. Het werk dateert uit 1098-1100, meer dan drie eeuwen na de slag bij Roncesvalles, en wordt beschouwd als het oudste en beste *chanson de geste* (Oudfrans heldendicht). De Basken vielen Karel de Grote aan uit wraak voor de verwoesting van de muren van Pamplona, maar aan dit historische gegeven zijn in het Roelandslied dramatische elementen toegevoegd.

In het gedicht is Roeland een van de twaalf pairs (vazallen) van Karel de Grote en een neef - of mogelijk een zoon - van Karloman, een broer van Karel de Grote die in 771 was overleden. Roelands stiefvader Ganelon smeedt een verraderlijk complot met de Saracenen om de achterhoede van Karel de Grote aan te vallen, die wordt aangevoerd door Roeland, zijn vriend Olivier en bisschop Turpin. Roeland is te trots om hulp in te schakelen door op zijn verdragende ivoren hoorn Olifant te blazen. De Franken weren zich dapper, maar wanneer Roeland uiteindelijk toch op de hoorn blaast, is het te laat. Stervende probeert hij tevergeefs zijn magische zwaard Durendal stuk te slaan. Karel de Grote achtervolgt de Saracenen en weet hen te verslaan. Ganelon wordt ter dood veroordeeld. Aude, de grote liefde van Roeland, sterft aan een gebroken hart.

De precieze locatie van de slag is voer voor discussie. Aangenomen wordt dat deze heeft plaatsgevonden op de Ibañeta-pas, net onder de weg naar St-Jean-Pied-de-Port, waar in 1967 een monument is opgericht. Achter de Colegiata in (nu) Orreaga/Roncesvalles begint de GR 65, de oude pelgrimsroute naar Santiago en waarschijnlijk het pad dat de troepen van Karel de Grote hebben gevolgd. Deze Romeinse weg buigt op de Ibañeta-pas af naar het oosten en loopt vervolgens verder naar Frankrijk, over de Lepoeder-pas, langs de ruïne van de Capilla Elizacharre en over de Bentarte-pas. Moderne historici menen dat de slag langs deze route, een kilometer of vier van het monument, is gevoerd.

De Pas de Roland, nabij Itxassou, is een rotsboog die Roeland met zijn magische zwaard zou hebben geslagen, maar deskundigen zijn het erover eens dat de troepen van Karel de Grote hier nooit kunnen zijn geweest. Ook bij de Brèche de Roland in de buurt van de Cirque de Gavarnie is de Frankische held waarschijnlijk nooit geweest.

DE PELGRIMSROUTE NAAR SANTIAGO DE COMPOSTELA

In de Middeleeuwen was de pelgrimsroute naar Santiago de Compostela de populairste van de christelijke wereld. Na de Reformatie nam de belangstelling af, maar inmiddels zijn de bedevaartgangers weer terug.

De middeleeuwse pelgrim die zich toch al enigszins nerveus voorbereidde op de lange wandeling naar Santiago de Compostela werd nog wat meer angst aangejaagd door de eerste 'reisgids' ter wereld, de *Liber Sancti Jacobi* of *Codex Calixtinus*, die rond 1130 werd geschreven door Aymeric Picaud, een monnik uit Poitou. In zijn traktaat waarschuwde hij voor de moordlustige Basken en Navarrezes, die pelgrims zouden beroven en berijden als dieren alvorens hen te doden. De Basken, aldus Picaud, stammen af van drie volken die Julius Caesar naar dit gebied had gestuurd om het te veroveren: de Schotten, de Nubiërs en mensen met staarten uit Cornwall. De Navarrezes worden op hun beurt afgeschilderd als onzedelijke mensen die seks bedrijven met dieren, en sloten op het achterste van hun muilezels en paarden zetten zodat niemand anders er plezier aan kan beleven. Castilië zou een land met een overdaad aan voedsel en schatten zijn, maar ook met slechte en wrede mensen. Eindoel Galicië komt er het best van af als een land dat rijk is aan rivieren en boomgaarden en waarvan de inwoners - hoewel prikkelbaar en twistziek - het meest weg hebben van de Fransen.

Vlak voordat het boek werd geschreven, was de abdij van Cluny de pelgrimsroute naar Santiago de Compostela gaan stimuleren (zie blz. 38). Het christendom had nu naast Rome en Jeruzalem nog een heilige stad. Santiago werd al gauw de populairste (jaarlijks bezochten duizenden pelgrims het heiligdom van Sant Iago oftewel Sint-Jacobus), mede omdat de reis naar Jeruzalem gevaarlijker was en sowieso niet kon worden ondernomen door Spanjaarden zolang de Moren niet waren verdreven. Rome was weliswaar beter te bereiken, maar de absolutie werd daar niet altijd even vrijelijk gegeven.

Pelgrim in Santiago de Compostela.

De tocht door de Pyreneeën naar Santiago de Compostela was daarentegen bijzonder enerverend, hoewel verre van eenvoudig. Aan het eind ontvingen de pelgrims hun Compostela, een bewijs van hun bezoek waarmee de hun toekomstige tijd in het vagevuur met de helft zou worden ingekort. Als ze de tocht in een jubeljaar maakten (wanneer 25 juli, de naamdag van Sint-Jacobus, op een zondag valt), kregen ze volledige absolutie en hoefden ze helemaal niet te boeten in het vagevuur.

Het verhaal van de apostel Jacobus

De apostel Jacobus de Meerdere was een zoon van de visser Zebedeüs uit Galilea en een oudere broer van de evangelist Johannes. Volgens een

De noordelijke meseta

Als u de rivieren volgt die zich vanaf het Cantabrisch Gebergte een weg zoeken naar het zuiden, komt u in een heel andere wereld terecht: de noordelijke *meseta*. Het klimaat staat hier nauwelijks bloot aan lagedrukgebieden die vanaf de Atlantische Oceaan het land op trekken en is in wezen mediterraan, ook al ligt de *meseta* op een gemiddelde hoogte van ruim 800 m. In de heuvels en de kloven overheersen altijdgroene bossen, terwijl vlakke delen dienstdoen als schapenweiden of akkers waar op kleine schaal

De zoogdieren in Noord-Spanje zijn sinds de ijstijd nagenoeg onveranderd gebleven.

kleurrijke mediterrane vogels acte de présence, zoals de hop, de wielewaal, de klapekster en de bijeneter.

In de prachtige canyons die de Río Ebro in zijn hogere regionen heeft uitgesleten - zoals bij Orbaneja del Castillo ten noorden van Burgos en bij Sobrón in Baskenland - komen grote popula-

De Pyrenese desman (Galemys pyrenaicus).

graan wordt geteeld. De flora en fauna in dit gebied lijken meer op die in de rest van Spanje.

De kalkstenen kloven van de Sierra del Courel, op de grens van Galicië en León, zijn het domein van havikarenden, alpengier- en roodstuitzwaluwen, blauwe rotslijsters en rotsmussen, terwijl de karakteristieke lappendeken van mediterrane bossen en landbouwgrond op de *meseta* baardgrasmussen, boomvalken en grauwe kiekendieven trekt.

In de zuidelijke uitlopers van het Cantabrisch Gebergte nestelen de noordelijkste broedpopulaties ooievaars van Spanje, in het bijzonder rond het stuwmeer Embalse de Riaño ten noordoosten van León. Verder naar het oosten, waar het land afloopt naar de Río Ebro, geven

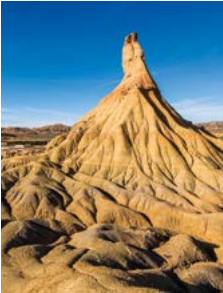
ties roofvogels voor, met name vale en aasgieren, slangen- en steenarenden, slechtvalken en oehoes.

De woeste kalksteenplateaus (*páramos*) waar de canyons doorheen lopen, zijn een paradijs voor geïnteresseerden in planten. Hier groeien onder andere de bloemrijke stippelorchis en de purperorchis, afgewisseld door groepjes bieslies en blauw guichelheil.

Het beste seizoen voor een kijkje op de zuidelijke hellingen van het Cantabrisch Gebergte is de lente, maar de graslanden zijn vroeg in de zomer het mooist. De hooggelegen rotspartijen zijn in juli en augustus prachtig begroeid, terwijl vogelaars in de herfst of winter hun hart kunnen ophalen aan de kust.

REIZEN DOOR NOORD-SPANJE

Een gedetailleerde gids van Noord-Spanje, waarbij de belangrijkste bestemmingen met een cijfer (of letter) zijn aangegeven op de kaartjes (bijvoorbeeld 1).

Het Parque Natural de Bardenas Reales.

In veel opzichten is dit geen eenvoudig gebied voor de reiziger. Hemelsbreed is het iets meer dan 1000 km van Cap de Creus, het oostelijkste punt van Spanje net ten noorden van Cadaqués, waar de Pyreneeën in de oogverblindende Middellandse Zee eindigen, naar de Atlantische Oceaan bij Finisterre, het 'einde van de wereld', waar volgens de Galicische overlevering de zielen van de doden te rusten moeten worden gelegd om niet te reïncarneren als reptielen. Deze smalle, ruim 1000 km lange strook land tussen 42° en 43,5° noorderbreedte kan niet rechttoe rechtaan worden doorkruist. De Pyreneeën worden doorsneden door bergri-

vieren, en het Cantabrisch Gebergte vormt een ontzagwekkende grens tussen de Costa Verde en de centrale hoogvlakten.

Vaak is het eenvoudiger om een natuurlijke hindernis via een dal te omzeilen in plaats van de kortste route eroverheen te nemen, maar evengoed is het dan draaien en keren. In de winter zijn sommige wegen afgesloten en in de zomer kan mist een vertragende factor zijn. Zelfs de kustwegen in Noord-Spanje zijn bochtig. Pas op de *meseta* van Castilië en León wordt het landschap vlakker en toegankelijker, maar ook minder opwindend.

Deze gids laat u kennismaken met de diversiteit van het gebied. De belangrijkste bezienswaardigheden worden beschreven, maar omdat de schrijvers hier goed de weg weten, nemen ze u ook mee naar een aantal minder bekende plaatsen, waar ze door hen ontdekte geheimen met u delen.

We behandelen in elk hoofdstuk een bepaalde regio, omdat dat de eenvoudigste manier is om Noord-Spanje te beschrijven. Uitzonderingen zijn de Oostelijke en Centrale Pyreneeën in Catalonië en Aragón, en de Picos de Europa, die zich over Asturië, Cantabrië en León uitstrekken.

Er zijn veel manieren om het gebied te verkennen. Voor bepaalde plaatsen is een auto onontbeerlijk, hoewel het openbaar vervoer berekend is op het vervoer van wandelaars naar de belangrijkste plaatsen. Een voet- of fietstocht naar Santiago de Compostela is misschien wel de mooiste, maar ook de zwaarste manier om Noord-Spanje te leren kennen.

De Galicische kust.

WANDELING VAN KUST TOT KUST

Veel fervente Pyreneeënbezoekers lopen graag (delen van) de Transpirenaica, een veertig- tot vijftigdaagse wandelroute van de Middellandse Zee naar de Atlantische Oceaan (of vice versa).

Het doorkruisen van de magische en mysterieuze Pyreneeën, rijk aan geschiedenis, cultuur, legenden en onbedorven natuurschoon, is een onvergetelijke belevenis.

Veel Basken nemen het liefst de trein richting Middellandse Zee en wandelen vanaf Cabo de Creus, het oostelijkste punt van Spanje ten noorden van Cadaqués, terug naar de Golf van Biskaje. Catalanen doen het net andersom door vanaf de vuurtoren van Cabo de Higuer ten westen van Hondarribia over 'de rug van de draak' oostwaarts richting de Middellandse Zee te wandelen. Buitenlandse Pyreneeënbezoekers lijken het erover eens te zijn dat de route van west naar oost zowel lichamelijk als geestelijk het best vol te houden is.

Er bestaan verschillende theorieën over de oorzaak hiervan, zoals het drogere en warmere deel van de tocht voor het laatst bewaren omdat je dan in topconditie bent en voorkomen dat je in de onbarmhartige middagzon naar het westen wandelt, maar die geweldige lichtbron juist gebruiken om prachtige avondwandelingen te maken. Sommigen schrijven het zelfs toe aan de aantrekkingskracht die de Middellandse Zee van oudsher heeft: beginnen in de Atlantische nieuwe wereld en teruggaan naar de wortels van de westerse beschaving.

Beproeving en extase

'De mensen die westwaarts lopen', zegt een kenner, 'hebben na een week of tien dagen alleen nog maar het vlakke deel bij de Middellandse Zee gehad. Ze zijn moe, nog niet in vorm en hebben nog dertig dagen of meer voor de boeg over het hoogste gedeelte. Dat is een echte beproeving. Maar de wandelaars die oostwaarts gaan, hebben het zwaarste deel gehad, lijken geïnspireerd te zijn door de berg en haast in een soort Pyreense extase te zijn.'

Wandelaars hebben de keuze uit drie routes: de GR 10, de GR 11 en de HRP (Haute Randonnée Pyrénéenne). De GR 10 loopt aan de Franse kant van de Pyreneeën tussen Hendaye en Banyuls-sur-Mer. De parallelle en kortere GR 11 loopt in zijn geheel door de Spaanse Pyreneeën, en de HRP loopt over de bergkam langs de Frans-Spaanse grens (*la cresta fronteriza*). Deze laatste route is niet gevaarlijk en ook niet buitengewoon inspannend. Gelet op de hitte en de asfaltwegen in de lagere regionen van het gebergte geldt hier - hoe paradoxaal ook - de regel 'hoe hoger, hoe eenvoudiger'. Drie à vier uur rustig klimmen is doorgaans voldoende om de kam te bereiken, en eenmaal op de top blijft het golvende pad vaak vrijwel op hetzelfde niveau.

Zowel de GR 10 als de GR 11 is vanwege de vele afdalingen en klimmen een aanslag op het uithoudingsvermogen en vergt dus veel fysieke voorbereiding. Wie de Pyreneeën voor het eerst wil gaan doorkruisen, kan informatie putten uit tal van boeken en websites.

Wandelaar bij de Lagos de Anglos op de GR 11.

LA RIOJA

De kleinste regio van Spanje is synoniem met zijn bekendste product, maar heeft ook visrijke rivieren en pootafdrukken van dinosaurussen te bieden.

Het kleine La Rioja ligt als het ware ingeklemd tussen Baskenland en Navarra in het noorden en de *meseta* (Spaanse Hoogvlakte) in het zuiden, waar het Iberisch Randgebergte ervoor zorgt dat de regio gescheiden is van de Río Duero. In het noorden houden Baskenland en het Cantabrisch Gebergte La Rioja gescheiden van de Atlantische Oceaan. Deze 5000 km² grote regio met hooglanden, vlakten en wijngaarden is Spanjes meest prestigieuze wijnbouwgebied. Die wijnbouw vindt met name plaats langs de Río Ebro, die tevens de noordgrens van de regio vormt. De 316.000 inwoners van La Rioja wonen voornamelijk langs de Ebro, in de steden Logroño, Haro en Calahorra.

Een verdeeld gebied

La Rioja, dat oorspronkelijk deel uitmaakte van Oud-Castilië, combineert in zijn cultuur en in de smaak van de wijnen Atlantische en mediterrane invloeden en vleugjes van het naburige Baskenland en de uitgestrekte Spaanse Hoogvlakte. Voor de afwatering van de regio zorgen de rivieren Oja (waarvan de naam van de regio is afgeleid: Río Oja), Najerilla, Iregua, Leza en Cidacos. La Rioja wordt onderverdeeld in La Rioja Alta (Hoog-Rioja), het vochtige en bergachtige westen, en La Rioja Baja (Laag-Rioja), het droge en vrijwel vlakke oosten voorbij de Río Leza, dat een semimediterraan klimaat heeft. Hoofdstad Logroño ligt hier tussenin.

La Rioja heeft een woelig verleden gekend, met perioden van overheersing en bezetting door Gascogners, Romeinen, Moren, Navarrez en Castilianen. Van 573 tot 711 maakte de regio deel uit van het hertogdom Cantabrië, dat zich aan beide zijden van de Ebro uitstrekte, van Las Conchas de Haro tot Calahorra. De Asturische koningen veroverden La Rioja tijdens de Reconquista, maar in 1076 werd het vanwege zijn strategische ligging door Alfons VI ingelijfd bij het koninkrijk Castilië. La Rioja werd toen verdeeld in de distric-

Kaart blz. 170

Druivenpluk in de buurt van Haro.

Grondlegger

Marcelino Menéndez Pelayo, traditionalist en toegewijd katholiek, wordt beschouwd als de grondlegger van de moderne literaire geschiedenis in Spanje. Hij schreef onder andere *Historia de los heterodoxos españoles* (1881) en *Historia de las ideas estéticas en España* (1891).

Maar twee grote rampen in 48 jaar vertraagden de ontwikkeling van de stad. In 1893 explodeerde het met 45 ton dynamiet geladen vrachtschip *Machichaco* in de haven van Santander, waarbij vijfhonderd doden en tweeduizend gewonden vielen. En in 1941 legde een brand het grootste deel van het historisch centrum in de as, waarvan de littekens in de vorm van relatief nieuwe gebouwen nog altijd zichtbaar zijn. Dankzij de bezoeken van koning Alfons XIII, die hier aan het begin van de 20e eeuw vaak zijn zomervakantie doorbracht, raakte de stad in zwang en kwam het toerisme tot ontwikkeling. Na de Spaanse Burgeroorlog (1936-1939) bleef Santander een populaire badplaats - en dat is het nog altijd. De stad heeft een prestigieuze internationale zomeruniversiteit (de Universidad Internacional Menéndez y Pelayo), een uitstekend muziek- en dansfestival in het zomerseizoen en maar liefst negen stranden.

Het kloppend hart van Santanders binnenstad is de **Plaza Porticada A**, die officieel Plaza Velarde heet en goed

te herkennen is aan de galerijen eromheen. Het plein is sinds halverwege de jaren vijftig het decor van het muziek- en dansfestival. Ten zuiden van de levendige winkelstraat Calle Calvo Sotelo staat de **Catedral B**, het oudste gebouw van Santander. Het fortachtige gotische godshuis uit de 14e eeuw raakte zwaar beschadigd bij de brand in 1941 en is daarna gerestaureerd.

In de mooie wijk even ten noorden van de kathedraal vindt u het **Ayuntamiento C** (Stadhuis), dat grenst aan een plein waar de dagelijkse markt wordt gehouden. Een stukje westelijker staat de **Biblioteca y Casa-Museo de Menéndez Pelayo D** (ma. t/m vr. 10.30-13.00 en 17.30-20.00, za. 10.30-13.00 uur; toegang gratis), waar Marcelino Menéndez Pelayo (1856-1912), de Cantabrische literatuurcriticus en de grootste 19e-eeuwse wetenschapper van Spanje, heeft gewoond en is overleden. Het aangrenzende **MAS Museo de Arte Moderno y Contemporáneo E** (Museum voor Hedendaagse Kunst; www.museosantandermas.es; di. t/m za. 10.00-13.30 en 17.30-21.00, zo.

GALICIË

Vanwege het klimaat en de lappendeken van groene velden en tuinbouwgebieden wordt Galicië wel het Ierland van Spanje genoemd. Hoogtepunten zijn de fjordachtige *rías*, de vis en de kathedraal van Santiago.

Het heel eigen karakter van Galicië in het regenachtige noordwesten van Spanje is evenzeer gevormd door de glooiende en kustlandschappen als door de lange geschiedenis van armoede en emigratie. Hoewel de moderne tijd ook aan deze regio niet voorbij is gegaan, zijn er nog altijd spectaculair woeste gebieden te vinden, die vroeg in de zomer bezaaid zijn met paarse heide en gele brem.

Galiciërs zijn erg gehecht aan hun grond, die bewerkt wordt op kleine akkers met een gemiddelde oppervlakte van slechts 250 m². Deze zijn op hun beurt ondergebracht in bijna vierduizend, veelal geïsoleerd gelegen gemeenten. Deze versnippering heeft de economische ontwikkeling in het binnenland geen goed gedaan, maar er wel voor gezorgd dat tradities als de Galicische taal (*gallego*), het vaste geloof in de geestenwereld, de levendige, van oorsprong Keltische doedelzakmuziek en een hele reeks *fiësta's* bewaard zijn gebleven. De meeste mensen langs de dichter bevolkte kust leven van de visserij en het toerisme.

De provinciehoofdsteden - Lugo, Pontevedra, Ourense (Orense in het Castiliaans) en A Coruña (La Coruña) - verschillen in veel opzichten van elkaar, maar hebben de verweerde gebouwen gemeen. De grootste stad van de regio is havenstad Vigo (290.000 inwoners), terwijl de bestuurlijke hoofdstad ook meteen het spirituele hart

van Galicië is: Santiago de Compostela (100.000 inwoners), het grootste bedevaartsoord van Europa.

Santiago de Compostela

In **Santiago de Compostela** ①, wel eens 'de stad waar de regen kunst is' genoemd, glimmen de met graniet geplaveide straten vaak van de motregen. Santiago ontstond in de Middeleeuwen rond het vermeende graf van de apostel Jacobus (Sant Iago). De ontdekking daarvan, in 813, wordt inmiddels door historici afgedaan als een uitgekook-

📍 Kaarten blz. 256, 258 en 268

De Catedral de Santiago.

NOORD-SPANJE

REISINFORMATIE

VERVOER

Reizen naar Noord-Spanje.....	272
Met het vliegtuig.....	272
Met de trein.....	272
Met de boot.....	272
Met de bus.....	272
Met de auto.....	273
Vervoer in Noord-Spanje.....	273
Met de trein.....	273
Met de bus.....	273
Met de (huur)auto.....	273
Taxi's.....	273
Fietsen.....	274
Te voet.....	274

PRAKTISCHE INFORMATIE

Accommodatie.....	275
Alarmnummers.....	275
Ambassades en consulaten.....	275
Douanebepalingen.....	275
Entreegeld.....	276
Etiquette.....	276
Fotografie.....	276
Gehandicapte reizigers.....	276
Geldzaken.....	277
Gezondheid en medische zorg.....	277
Homoseksualiteit.....	277
Kaarten.....	277
Kinderen.....	277
Kleding.....	278
Klimaat.....	278
Media.....	278

(Officiële) feestdagen.....	278
Openingstijden.....	279
Reisbudget.....	279
Religie.....	279
Telecommunicatie.....	279
Toeristische informatie.....	279
Toiletten.....	280
Uit eten.....	280
Veiligheid en criminaliteit.....	280

TAAL

Algemeen.....	281
Basiswoorden en -zinnen.....	282
Bezienswaardigheden.....	282
Bij aankomst.....	282
Getallen, dagen en maanden.....	283
Noodgevallen.....	283
Onderweg.....	283
Telefoneren.....	283
Uit eten.....	283
Winkelen.....	285

LEZENSWAARD

Andere <i>Insight Guides</i>	286
Engels- en Nederlandstalig.....	286
Kinderboeken.....	286

Fotoverantwoording.....	287
Colofon.....	288
Index.....	289

VERVOER

REIZEN NAAR NOORD-SPANJE

Met het vliegtuig

De belangrijkste internationale luchthavens in Noord-Spanje zijn Santiago de Compostela, Asturias (ten noordwesten van Oviedo), Bilbao en Girona-Costa Brava. Ook Barcelona en Zaragoza kunnen handige vertrekpunten zijn voor een verkenning van Noord-Spanje - hetzelfde geldt voor de drie luchthavens die net over de grens in Frankrijk liggen: Biarritz, Lourdes-Tarbes en Perpignan. Kleinere vliegvelden bevinden zich onder andere in Burgos, A Coruña, León, Logroño, Pamplona, San Sebastián, Santander en Vigo.

De Spaanse nationale luchtvaartmaatschappij **Iberia** (www.iberia.com) en zijn partners **Iberia Express** (www.iberiaexpress.com) en **Vueling Airlines** (www.vueling.com) voeren dagelijks vluchten uit vanuit Amsterdam en Brussel naar luchthavens in Noord-Spanje, vaak met een overstap in Madrid.

KLM (www.klm.com) en partner **Air France** (www.airfrance.com) vliegen dagelijks op Bilbao, soms met een overstap. Ook voeren ze dagelijks vluchten uit op Barcelona en Madrid, vanwaar u een binnenlandse vlucht naar uw bestemming in Noord-Spanje kunt nemen.

Budgetmaatschappij **Ryanair** (www.ryanair.com) vliegt vanuit Eindhoven en Maastricht op Girona-Costa Brava en vanuit Brussel-Charleroi op Girona-Costa Brava en Zaragoza. Bovendien wordt vanuit Eindhoven en Brussel-Charleroi Madrid aangedaan.

Met de trein

Het netwerk van de Franse hogesnelheidslijn **TGV inOui** (www.oui.sncf/tgv/inoui) strekt zich tot in Spanje uit, waardoor u in grofweg 11 uur in Figueres kunt zijn.

Er zijn nog twee manieren om de Frans-Spaanse grens per trein over te steken. In Hendaye in het westen van de Pyreneeën kunt u de **'Topo'** van Eusko Tren naar San Sebastián

nemen (www.euskotren.eus). Het is een korte rit van slechts 19 km die ruim 35 minuten in beslag neemt. De treinen rijden om het half uur. In het centrale deel van de Pyreneeën is er een minder bekende grensoverschrijdende spoorlijn bij Latour de Carol. Kijk voor treinverbindingen tussen Frankrijk en Spanje op www.voyages-sncf.com.

Met de boot

Behalve per cruiseschip is het ook mogelijk om per veerboot naar Spanje te varen, maar dit kan alleen vanuit Frankrijk of Engeland, bijvoorbeeld van Portsmouth naar Bilbao of Santander.

Met de bus

Eurolines (<http://eurolines.com>) rijdt vanuit Nederland en België op onder andere Figueres, Logroño, San Sebastián, Bilbao, Vitoria, Santander, León, Oviedo, Burgos, Ponferrada, Vigo, Ourense, A Coruña en Santiago de Compostela.

Veerboot in Santander.

PRAKTISCHE INFORMATIE

A

Accommodatie

De keuze aan overnachtingsmogelijkheden is groot in Noord-Spanje en biedt voor elk wat wils. Bij elk toeristenbureau kunt u een overzicht van lokale hotels en pensions krijgen.

Hotels worden naargelang de geboden faciliteiten ingedeeld in categorieën van één tot en met vijf sterren. Bedenk evenwel dat dit systeem niets zegt over de charme, de kwaliteit of de persoonlijke sfeer.

Sommige kleinere hotels presteren zich als *hostal*, wat niet verward moet worden met 'hostel'. Het zijn goedkopere adressen met minder faciliteiten en comfort dan een doorsnee hotel. Kleine plattelandshotels worden ook wel aangeduid met *posada* of *fonda*.

Paradores (www.parador.es) zijn een klasse apart. Ze maken deel uit van een keten van prestigieuze staatshotels die in historische monumenten (zoals kloosters en kastelen) zijn gevestigd of in een bijzondere omgeving zijn gebouwd. Een *parador* biedt een prima service, maar weinig persoonlijk contact. Elke *parador* heeft een restaurant dat gespecialiseerd is in de regionale keuken.

Ook in Spanje heeft ecotoerisme de voorbije jaren een hoge vlucht genomen, waardoor nu overal in het noorden charmante plattelandshotelletjes zijn te vinden (kijk bijvoorbeeld op www.rusticae.es).

U kunt ook uw intrek nemen in een dorpshuis, waarvan er vele worden aangeboden - zoek naar '*casa rural*' of kijk op www.toprural.com.

Backpackers kunnen goedkope adressen vinden op www.reaj.com/nacionales, maar voor een slaapplek in deze bij Hostelling International aangesloten hostels is een

Stayokay-card of een VJH-lidkaart een vereiste.

Ook campings worden naargelang de geboden faciliteiten ingedeeld in categorieën, in dit geval van één tot en met drie sterren. Een goede website is www.eurocampings.eu.

In de grote bergketens in het noorden zijn er berghutten (*refugios*) voor wandelaars en klimmers, vooral in de nationale parken. De meeste zijn alleen van de lente tot en met de herfst open. In elke *refugio* is een beheerder, die soms ook een avondmaaltijd bereidt. U overnacht op een slaapzaal. Het is aan te bevelen om te reserveren.

Op de websites van de toeristenbureaus (zie blz. 279) vindt u overzichten van alle soorten accommodatie in de betreffende regio.

Consulaat-Generaal van Spanje

Hertogstraat 85-87
1000 Brussel
Tel. 02-5098770/86

In Spanje

Nederlandse ambassade

Paseo de la Castellana 259-D
Torre Espacio, verdieping 36
28046 Madrid
Tel. 913-537500
www.nederlandwereldwijd.nl/landen/spanje

Belgische ambassade

Paseo de la Castellana 18,
6e verdieping
28046 Madrid
Tel. 915-776300
spain.diplomatie.belgium.be/nl

Ambassades en consulaten

In Nederland

Ambassade van Spanje

Lange Voorhout 50
2514 EG Den Haag
Tel. 070-3024999
<http://www.exteriores.gob.es/embajadas/lahaya/es/Paginas/inicio.aspx>

Consulaat-generaal van Spanje

Frederiksplein 34
1017 XN Amsterdam
Tel. 02-6203811

Consulaat van Spanje

Pasweg 25
6241 CT Bunde
Tel. 043-3645749

Consulaat van Spanje

Beursplein 37
3011 AA Rotterdam
Tel. 010-2053344

In België

Ambassade van Spanje

Wetenschapsstraat 19
1040 Brussel
Tel. 02-2300340
<http://www.exteriores.gob.es/Embajadas/BRUSELAS/nl/Paginas/inicio.aspx>

D

Douanebepalingen

Voor een bezoek aan Spanje is voor Nederlanders en Belgen een geldig paspoort of een geldige identiteitskaart verplicht. Kinderen dienen een eigen reisdocument te hebben.

Als u vanuit een ander EU-land naar Spanje reist mag u bepaalde producten belastingvrij invoeren, mits deze voor eigen gebruik zijn. Het gaat onder andere om 800 sigaretten, 200 sigaren, 1 kg tabak, 110 liter bier, 90 liter wijn, 10 liter

Alarmnummers

Algemeen: 112
Nationale politie: 091
Gemeentepolitie: 092
Brandweer: 080
Ambulance: 061
Hulplijn voor toeristen: (u wordt in het Engels te woord gestaan)
902-102112

TAAL

ALGEMEEN

Iberisch Babylonïë

Tussen Cabo Finisterre in het uiterste noordwesten en Cap de Creus in het noordoosten worden alle vier de belangrijkste taalgroepen van Spanje gesproken: *Gallego* (Galicisch), *Euskara* (Baskisch), Castiliaans (Spaans) en Catalaans.

In **Galiçië**, van de grens met Portugal tot de rivier de Eo die de grens met Asturië vormt, wordt *Gallego* gesproken, een Romaanse taal die op het Portugees lijkt.

De **Asturiërs** spreken Castiliaans en het dialect *Bable*, dat op school een keuzevak is.

In **Cantabrië** wordt tot aan de oostgrens met de Baskische provincie Vizcaya alleen Castiliaans gesproken.

In de **Baskische** provincies Vizcaya, Guipúzcoa en delen van Navarra tot aan de grens met Aragón tussen Roncal en Ansó is *Euskara* de voertaal.

Aragónezen spreken Castiliaans (met uitzondering van de Valle del Ara en de Valle del Cinca waar dialecten als Chistavino en Grausin worden gesproken), tot Benasque en het dal van de Noguera Ribagorçana aan toe.

In de **Catalaanse** Vall d'Aran spreken de mensen *Aranés*, dat nauwer verwant is aan het Gascons dan aan het Catalaans. Catalaans wordt gesproken van de Vall d'Aran tot aan de Middellandse Zee, met inbegrip van de Balearen.

Aan de Franse kant van de grens spreekt men **Frans** en **langue d'oc** (Occitaans).

Hoe hebben er in zo'n klein gebied zo veel verschillende talen tot ontwikkeling kunnen komen? De eminente Spaanse historicus en filoloog Ramón Menéndez Pidal heeft het in

zijn *Orígenes del Español* over een hoefijzervormig taalgebied dat rond de *meseta* tot ontwikkeling kwam, met in het hart Castilië. Andere filologen die de Iberische talen hebben bestudeerd zijn het erover eens dat de romaanse talen rond de *meseta* - *Gallego* en Catalaans - meer op elkaar lijken dan op het Castiliaans. Beide staan dicht bij het vulgair Latijn dat in het Romeinse Rijk werd gesproken, omdat ze onder de zeven eeuwen van Moorse overheersing minder gearabeiseerd zijn dan het Castiliaanse Spaans.

Gallego is een Romaanse taal die op het Portugees lijkt, terwijl het vrijwel overal in Catalonië gesproken **Catalaans** voortkomt uit het Provençaals. **Aranés** is een Gasconse variant van het Occitaans Frans.

Euskara is een van de weinige niet-Indo-Europese talen in Europa. De taal is in het verleden ten onrechte gerelateerd aan het Japans, Fins, Sanskriet, de taal van de verloren stad Atlantis en zelfs Adam en Eva. De meest geaccepteerde theorie over *Euskara*, die wordt gesteund door plaatsnamen in heel Spanje en vooral in de Pyreneeën, is dat het een taal van de oorspronkelijke Iberiërs was die in veel delen van het Iberisch Schiereiland werd gesproken en zich het best heeft weten te handhaven in Baskenland. Naar schatting een kwart van de Basken spreekt *Euskara*.

Het **Catalaans** en zijn dialecten zijn langs de Middellandse Zee in stand gebleven, terwijl in het noordwesten de Galicisch-Portugese talen konden voortbestaan omdat die gebieden minder onder invloed stonden van de Moorse overheersers.

Het hart van het hoefijzer was de bakermat van het **Castiliaans**. Deze vroeg-Romaanse taal stond meer bloot aan het Arabisch en ontwikkelde zich uiteindelijk tot het huidige Spaans.

📌 Basisregels

Als vuistregel kunt u hanteren dat de klemtoon op de voorlaatste lettergreep valt, tenzij een accent aigu anders aangeeft of het woord eindigt op een 'd', 'l', 'r' of 'z'.

Klinkers worden altijd hetzelfde uitgesproken. De 'll' klinkt als een 'j', de 'rr' wordt gerold. De 'h' is stom in het Spaans, terwijl de 'j' (en de 'g' als die voorafgaat aan een 'e' of 'i') als een Nederlandse 'g' wordt uitgesproken. De 'v' heeft vaak veel weg van een 'b' of als een klank die ergens tussen de uitspraak van die twee letters in zit.

Het informele *tu* ('je') wordt alleen voor familieleden en vrienden gebruikt, voor onbekenden is er het formelere *usted* ('u')

In Noord-Spanje worden 14 talen en erkende dialecten gesproken. Naast de vier belangrijkste taalgroepen (*Gallego*, *Euskara*, Castiliaans en Catalaans) zijn dat: **Bable** (of Asturiano), Pyrenese dialecten aan de Franse kant van de grens zoals **Béarnais** en **Toy**, Aragoneses dialecten als **Belsetan**, **Cheso**, **Chistavino** en **Patues**, en **Occitaans**, **Gascons** en **Aranés**.

Op de volgende pagina's vindt u een overzicht van nuttige woorden en zinnen in het **Castiliaans**, de belangrijkste taal die elke Spanjaard beheerst.

Spaans

Evenals het Frans, het Italiaans en het Portugees is het Spaans een Romaanse taal die voorkomt uit het Latijn dat meer dan tweeduizend jaar geleden werd gesproken door de Romeinen die het Iberisch Schiereiland veroverden. Na de ontdekking